

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

УНИВЕРЗИТЕТСКИ БИЛТЕН

март 2020 година
Штип

Број 249, 2 март 2020 година

СОДРЖИНА

РЕФЕРАТ ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН НАСТАВНИК ВО СИТЕ ЗВАЊА ЗА НАСТАВНО - НАУЧНАТА ОБЛАСТ ГЕНЕТИКА И СЕЛЕКЦИЈА НА РАСТИТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ФАКУЛТЕТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП	3
РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ СО НАСЛОВ „СОЦИЈАЛНА ЕКОНОМИЈА (ИЗБРАНИ ТЕМИ) - ПРАКТИКУМ” ОД АВТОРИТЕ ДОЦ. Д-Р ДУШКО ЈОШЕСКИ И ВОН. ПРОФ. Д-Р АЛЕКСАНДРА ЖЕЖОВА, ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП	22
РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ СО „ПРАКТИКУМ ПО МЕЃУНАРОДЕН ТУРИЗАМ” ОД ВОН. ПРОФ. Д-Р ЦАНЕ КОТЕСКИ, ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП	25
РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ СО НАСЛОВ „РЕВИЗИЈА (теоретски и практични аспекти)“ (УЧЕБНИК) ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ЈАНКА ДИМИТРОВА, ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП	28
ПРЕГЛЕД НА НАСЛОВИ НА ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА МАГИСТЕРСКИ И СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ТРУДОВИ ОДОБРЕНИ ОД НАСТАВНО- НАУЧНИОТ СОВЕТ НА ЕДИНИЦАТА	35

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Уредник на издавачка продукција: проф. д-р Лилјана Колева Гудева

Главен и одговорен уредник: проф. д-р Блажо Боев

Уредници: проф. д-р Мишко Цидров, м-р Ристо Костуранов

Лектор: Виолета Карагунова

Техничко уредување: Славе Димитров

Печати: Печатница „2- Август“ - Штип

ISSN: 1857- 8497

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН НАСТАВНИК ВО СИТЕ ЗВАЊА ЗА НАСТАВНО -
НАУЧНАТА ОБЛАСТ ГЕНЕТИКА И СЕЛЕКЦИЈА НА РАСТИТЕЛНОТО
ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ФАКУЛТЕТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Со Одлука бр. 1302-34/4 од 22.1.2020 година донесена на 173 седница на наставно - научниот совет на Земјоделскиот факултет, одржана на 22.1.2020 година, определени сме за членови на Рецензентска комисија за избор на еден наставник во сите звања за наставно – научната област Генетика и селекција на растителното производство (40308) на Земјоделски факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, во следниот состав:

- Проф. д-р Љупчо Михајлов – претседател (наставно – научна област Генетика и селекција на растителното производство), редовен професор на Земјоделски факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип;
- Проф. д-р Верица Илиева – член (наставно – научна област Генетика и селекција на растителното производство), редовен професор на Земјоделски факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип;
- Проф. д-р Драгица Спасова – член (наставно – научна област Генетика и селекција на растителното производство), редовен професор на Земјоделски факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Конкурсот за овој избор беше објавен во весниците „Слободен печат“ и „Коха“ на 27.12.2019 година и во предвидениот рок се пријави:

- **д-р Наталија Маркова Руждиќ**, доцент во наставно – научната област Генетика и селекција на растителното производство.

Поднесената пријава од страна на кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ е комплетна и навремено доставена. Пријавата е внимателно, детално и во целост разгледана и утврдивме дека кандидатката уредно ги има доставено следниве документи:

- Диплома за одбранета докторска дисертација (еден примерок оргинал и три копии заверени кај нотар);
- Диплома за завршен втор циклус на студии;
- Диплома за завршени додипломски студии;
- Уверение за положени испити од прв, втор и трет циклус на студии;
- Кратка биографија (во 4 примероци);
- Список на објавени научни и стручни трудови;
- Примерок од објавените трудови;
- Сертификат за познавање на англиски јазик (оргинал);
- Еден примерок од докторската дисертација (оргинал);
- Универзитетски рецензиран учебник (во е-верзија доставен на CD и достапен на е - библиотека на УГД);
- Рецензирана скрипта (во е-верзија доставена на CD и достапна на е-библиотека на УГД);
- Рецензиран практикум (во е-верзија доставен на CD и достапен на е-библиотека на УГД);
- Уверение за државјанство (оргинал);
- Сертификати од обуки, конференции и советувања;
- Одлуки и решенија за членство на Универзитетски, факултетски комисији и владини тела;
- Одлука за избор во доцент.

Врз основа на приложената документација од кандидатката, чест ни е на наставно - научниот совет на Земјоделскиот факултет да му го поднесеме следниов:

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци

Кандидатката **д-р Наталија Маркова Руждиќ** е родена на 21 јуни 1983 година во Штип, каде што завршува основно и средно гимназиско образование. Во учебната 2002/2003 година се запишува на Природно – математичкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, во Скопје, на Институтот за биологија, наставна насока. Во 2007 година дипломира со просек 9,02 и се стекнува со звање *дипломиран професор по биологија*. Институтот за биологија и доделува пофалница за постигнатиот успех на студиите по биологија и ја прогласува за најдобар дипломиран студент во учебната 2006/2007 година.

По завршувањето на додипломските студии, во периодот од март до мај 2007 година, како најдобар студент во академската 2006/2007 година, кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ волонтира како волонтер - демонстратор на Институтот за Биологија, на Природно - математичкиот факултет во Скопје, по предметот ‘рбетници.

Во јуни 2007 година на јавен конкурс (од 12.4.2007 година) од матична комисија при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип е избрана за **помлад асистент** на Земјоделскиот факултет во област Ботаника (Договор за вработување бр. 903, од 8.6.2007 година).

Кандидатката во 2010 година завршува втор циклус на студии на Земјоделскиот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, на Катедрата за биотехнологија, генетика и селекција, модул – генетика и селекција на растенијата. Со јавна одбрана на магистерскиот труд под наслов: „Варијабилност на некои фенотипски и биохемиски својства кај некои домашни генотипови ориз (*Oryza sativa* L.)“, работена под менторство на проф. д-р Верица Илиева, се стекнува со академски назив *магистер по земјоделски науки, биотехнологија, генетика и селекција*. Сите предвидени испити според наставната програма позитивно ги завршува со просечна оценка 9,92.

Во 2010 е повторно избрана за **помлад асистент** за наставно - научната област Ботаника (Одлука бр. 1802-93/6 од 4.6.2010 година) а во 2012 година е избрана за **асистент** во научната област Генетика и селекција на растителното производство (Одлука бр. 1802-116/7 од 21.5.2012 година), на Земјоделскиот факултет, на Катедрата за растително производство.

Во учебната 2011/2012 година, кандидатката, се запишува на трет циклус на студии на Катедрата за растително производство, на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Во март 2015 година, со јавна одбрана на докторската дисертација под наслов: „Карактеризација на есенски форми јачмен (*Hordeum vulgare* L.) од различно географско потекло“, работена под менторство на проф. д-р Љупчо Михајлов, се стекнува со научен назив *доктор на биотехнички науки - растително производство*. Сите предвидени испити, според студиската програма, ги положува со просечна оценка 10.

Со одлука бр. 1302-150/3 од 1.7.2015 година до денес, кандидатката е избрана за **доцент** во областа Генетика и селекција на растителното производство на Катедрата за растително производство на Земјоделскиот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Законски услови кои треба да ги исполнува кандидатот за избор во звање вонреден професор

1. Доцент од научната област во која се избира:

Кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ е доктор на биотехнички науки – растително производство. Јавно ја одбрала докторската дисертација на 18.3.2015

година на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, на тема: „Карактеризација на есенски форми јачмен (*Hordeum vulgare* L.) од различно географско потекло“, работена под менторство на проф. д-р Љупчо Михајлов. Со одлука бр. 1302-150/3 од 1.7.2015 година, кандидатката е избрана за доцент во областа Генетика и селекција на растителното производство, на Катедрата за растително производство, на Земјоделскиот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

2. Објавени најмалку пет научно истражувачки трудови во соодветната област во меѓународни научни списанија или меѓународни научни публикации:

Бр.	Автор	Наслов на трудот	Списание	Год. на излегување на списанието
1	Verica Ilieva, Natalija Markova Ruzdik , Darina Vulcheva, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, 2019	Effect of harvest time of paddy on milled rice yield and broken kernels	<i>Agricultural Science and Technology</i> , Vol. 11, no. 4, pp. 327-331. ISSN 2545-4455	2009
2	Verica Ilieva, Natalija Markova Ruzdik , Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, 2019	Assessment of agro-morphological variability in rice using multivariate analysis	<i>Journal of Agriculture and Plant Sciences</i> , Vol. 17, No. 1, pp. 79-85. ISSN 2545-4455	2017
3	Ivo Mitrushev, Verica Ilieva, Natalija Markova Ruzdik , 2018	Influence of the seed size and variety on the seedling vigor and germinability in three varieties of soft wheat seed	<i>Journal of Agriculture and Plant Sciences</i> , Vol. 16, No. 2, pp. 51-56. ISSN 2545-4455	2017
4	Mite Ilievski, Biljana Atanasova, Dusan Spasov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, Natalija Markova Ruzdik , Pavle Vuckov, 2018	Protein profile of some genotypes of flax (<i>Linum usitatissimum</i> L.) in the Strumica region, Republic of Macedonia	<i>Journal of Agriculture and Plant Sciences</i> , Vol. 16, No. 2, pp. 17-23. ISSN 2545-4455.	2017
5	Kata Angelova, Verica Ilieva, Natalija Markova Ruzdik , Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, 2018	Examination on yield and some yield associated parameters in different rice genotypes	<i>Journal of Agriculture and Plant Sciences</i> , Vol. 16, No. 1, pp. 21-25. ISSN 2545-4455	2017
6	Nenad Petkovski, Ljupco Mihajlov, Natalija Markova Ruzdik , 2018	Genetic and environmental effect on the grain yield of spring barley varieties cultivated in the Republic of Macedonia	<i>Journal of Agriculture and Plant Sciences</i> , Vol. 16, No. 1, pp. 97-102. ISSN 2545-4455	2017
7	Verica Ilieva, Natalija Markova Ruzdik , Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, Biljana Kovacevik, 2017	Genetic variability for yield and some yield-related traits in rice (<i>Oryza sativa</i> L.).	<i>Journal of Agriculture and Plant Sciences</i> , Vol. 15, No. 1/2, pp. 75-80. ISSN 2545-4455.	2017

8	Mite Ilievski, Ljupco Mihajlov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, Natalija Markova Ruzdik , Pavle Vuckov, 2017	Oil profile of some genotypes of flax (<i>Linum usitatissimum</i> L.) manufactured in the Strumica region, Republic of Macedonia	<i>Journal of Hygienic Engineering and Design</i> , Vol. 19, pp. 82-85. ISSN 1857- 8489	2011
9	Natalija Markova Ruzdik , Ljupco Mihajlov, Verica Ilieva, Sonja Ivanovska, Darina Vulcheva, Biljana Balabanova, Mite Ilievski, 2016	Determination of some macro and micro elements in grain of winter barley genotypes	<i>Agricultural Science and Technology</i> , Vol. 8, No. 1, pp. 51-57. ISSN 1313-8820	2009
10	Pavle Vuckov, Mite Ilievski, Dragica Spasova, Ljupco Mihajlov, Natalija Markova Ruzdik , 2016	Production properties of flax (<i>Linum usitatissimum</i> L.) cultivated in Strumica region, Republic of Macedonia	<i>Agricultural Science and Technology</i> , Vol. 8, No. 4, pp. 280-282. ISSN 1314-412X	2009
11	Verica Ilieva, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, Natalija Markova Ruzdik , Vasko Zlatkovski, 2016	Influence of lodging of rice during vegetation on rice milling yield and quality	<i>Yearbook „Goce Delchev“ University Stip, Faculty of Agriculture</i> , Vol. XIV, pp. 49-59. ISSN 1409-987X	2001

3. или три научни трудови во научно списание со импакт фактор во последните пет години:

Бр.	Автор	Наслов на трудот	Списание	Импакт фактор
1	Simona Corduta, Aurora Cobzac, Dorina Casoni, Mihaela Babea, Biljana Balabanova, Natalija Markova Ruzdik , 2019	Ultraviolet-visible (UV – VIS) spectroscopy and cluster analysis as a rapid tool for classification of medicinal plants	<i>Studia UBB Chemia</i> , Vol. LXIV, No. 4, pp. 191-203. ISSN 0039-3215	0,275
2	Violeta Ivanova Petropulos, Sasa Mitrev, Trajce Stafilov, Natalija Markova Ruzdik , Erich Leitner, Ernst Lankmayr, Barbara Siegmund, 2015	Characterization of traditional Macedonian edible oils by their fatty acids composition and their volatile compounds	<i>Food Research International</i> , Vol. 77, No. 3, pp. 506-514. ISSN 0963-9969	2,818

Наставно - образовна и научноистражувачка дејност

Во периодот од 2007 до 2012 година, кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ е ангажирана како помлад асистент за наставно – научната област Ботаника. Активно и професионално ги извршува своите активности, учествувајќи во реализација на практичната работа за предметите Ботаника и Генетика, на Катедрата за биотехнологија, генетика и селекција, на Земјоделскиот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

Во мај 2012 година е избрана за асистент за наставно - научната област Генетика и селекција на растителното производство, на Катедрата за растително производство на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип. Како асистент, д-р Маркова Руждиќ учествува во изведувањето на практичните и теоретските вежби по

предметите: Ботаника, Генетика, Селекција и семепроизводство и Селекција на житни култури.

Освен што е вклучена во реализација на практичните и теоретските вежби за гореспоменатите предмети за прв циклус на студии на Земјоделскиот факултет, кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ во академската 2012/2013 година е ангажирана и во реализација на практичните вежби за прв циклус на студии на Факултетот за природни и технички науки на студиските програми: пејсажно уредување и биологија со следниве предмети: Ботаника, Генетика, Систематика и филогенија на нижи растенија и Систематика и филогенија на виши растенија.

Во учебната 2013/2014 година учествува во реализација на практичните вежби по предметот Фармацевтска ботаника, за студентите од Факултетот за медицински науки, студиска програма - фармација.

Во 2015 година кандидатката е избрана во доцент во наставно – научната област Генетика и селекција на растителното производство, на Катедрата за растително производство, за предметите: Ботаника (3+2+2), наставен центар Прилеп, Генетика (2+2+1), настаавни центри Прилеп и Кавадарци, Селекција и семепроизводство (3+2+1), наставен центар Кавадарци и Практична работа во поледелството (2+1+1), наставни центри Штип и Прилеп, на прв циклус на студии на Земјоделскиот факултет.

На студиската програма Биологија која од академската 2019/2020 година се реализира на Земјоделскиот факултет, д-р Наталија Маркова Руждиќ е вклучена во реализирање на наставата по предметите: Цитологија (3+2+2) и Анатомија и морфологија на растенијата (2+2+1).

Кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ, освен на Земјоделскиот факултет, од учебната 2018/2019 година е активно вклучена и во реализација на наставата на студиската програма Прехранбена технологија на Технолошко – техничкиот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, за предметот Преработка на житни култури (3+2+2).

Доцент д-р Наталија Маркова Руждиќ учествува и во спроведување на електронскиот испит за Универзитетскиот изборен предмет Наука за живиот свет, кој се слуша во летен семестар.

Во периодот од 2015 до 2019 година, кандидатката била претседател и член на комисија за одбрана на дипломски труд на повеќе од 25 дипломски трудови.

Освен на прв циклус на студии, кандидатката е вклучена и во изведувањето на настава на втор циклус на студии, на Катедрата за растително производство, студиската програма Селекција и семепроизводство за предметите: Цитогенетика (2+2+1) и Стручна пракса (3+2+2), на Земјоделскиот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Со решение 0801-788/20 од 13.10.2016 година, од Одборот за акредитација и евалуација на високото образование, кандидатката се стекнува со право да биде ментор на студенти на втор циклус на студии.

Во 2019 година, д-р Наталија Маркова Руждиќ била претседател (двапати) на комисијата за оценка и одбрана на магистерски труд.

Кандидатката активно е ангажирана и во изведувањето на наставата за трет циклус на студии на Земјоделскиот факултет, на студиската програма Поледелско производство, за предметот Земјоделството и глобалните еколошки промени.

Кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ во периодот од 2015 до 2019 година е автор и коавтор на вкупно 13 научни публикации (од кои два труда се публикувани во списанија со фактор на влијание), како и научни публикации презентирани на меѓународни конференции и советувања. Таа е коавтор на учебни помагала (учебник по ботаника, рецензирана скрипта по ботаника и рецензиран практикум по ботаника) објавени во е-библиотека за студентите на Земјоделскиот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Објавени трудови во периодот од 2015 до 2019 год. (со реден број од 1 до 13)

1. Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Darina Vulcheva, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, **2019**. Effect of harvest time of paddy on milled rice yield and broken kernels. *Agricultural Science and Technology*, 11(4), pp. 327-331. ISSN 2545-4455.
2. Simona Corduta, Aurora Cobzac, Dorina Casoni, Mihaela Babea, Biljana Balabanova, **Natalija Markova Ruzdik**, **2019**. Ultraviolet-visible (UV – VIS) spectroscopy and cluster analysis as a rapid tool for classification of medicinal plants. *Studia UBB Chemia*, LXIV(4), pp. 191-203. ISSN 0039-3215. (IF 0,275).
3. Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, **2019**. Assessment of agro-morphological variability in rice using multivariate analysis. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 17(1), pp. 79-85. ISSN 2545-4455.
4. Ivo Mitrosev, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, **2018**. Influence of the seed size and variety on the seedling vigour and germinability in three varieties of soft wheat seed. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(2), pp. 51-56. ISSN 2545-4455.
5. Mite Ilievski, Biljana Atanasova, Dusan Spasov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Pavle Vuckov, **2018**. Protein profile of some genotypes of flax (*Linum usitatissimum* L.) in the Strumica region, Republic of Macedonia. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(2), pp. 17-23. ISSN 2545-4455.
6. Kata Angelova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, **2018**. Examination on yield and some yield associated parameters in different rice genotypes. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(1), pp. 21-25. ISSN 2545-4455.
7. Nenad Petkovski, Ljupco Mihajlov, **Natalija Markova Ruzdik**, **2018**. Genetic and environmental effect on the grain yield of spring barley varieties cultivated in the Republic of Macedonia. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(1), pp. 97-102. ISSN 2545-4455.
8. Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, Biljana Kovacevik, **2017**. Genetic variability for yield and some yield-related traits in rice (*Oryza sativa* L.). *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 15(1/2), pp. 75-80. ISSN 2545-4455.
9. Mite Ilievski, Ljupco Mihajlov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Pavle Vuckov, **2017**. Oil profile of some genotypes of flax (*Linum usitatissimum* L.) manufactured in the Strumica region, Republic of Macedonia. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 19, pp. 82-85. ISSN 1857- 8489.
10. **Natalija Markova Ruzdik**, Ljupco Mihajlov, Verica Ilieva, Sonja Ivanovska, Darina Vulcheva, Biljana Balabanova, Mite Ilievski, **2016**. Determination of some macro and micro elements in grain of winter barley genotypes. *Agricultural Science and Technology*, 8(1), pp. 51-57. ISSN 1313-8820.
11. Pavle Vuckov, Mite Ilievski, Dragica Spasova, Ljupco Mihajlov, **Natalija Markova Ruzdik**, **2016**. Production properties of flax (*Linum usitatissimum* L.) cultivated in Strumica region, Republic of Macedonia. *Agricultural Science and Technology*, 8(4), pp. 280-282. ISSN 1314-412X.
12. Verica Ilieva, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, **Natalija Markova Ruzdik**, Vasko Zlatkovski, **2016**. Influence of lodging of rice during vegetation on rice milling yield and quality. *Yearbook „Goce Delchev“ University Stip, Faculty of Agriculture*, XIV, pp. 49-59. ISSN 1409-987X.
13. Violeta Ivanova Petropulos, Sasa Mitrev, Trajce Stafilov, **Natalija Markova Ruzdik**, Erich Leitner, Ernst Lankmayr, Barbara Siegmund, **2015**. Characterization of traditional Macedonian edible oils by their fatty acids composition and their volatile compounds. *Food Research International*, 77(3), pp. 506-514. ISSN 0963-9969 (IF 2.818).

- Презентирани трудови во периодот од 2015 до 2019 год. (со реден број од 1 до 10)**
1. Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Biljana Balabanova, Biljana Kovacevik, Ivo Mitrushev, **2019**. Mineral composition of wheat varieties. 1st Scientific Conference for Critical Environmental Issues of the Western Balkan Countries, 28-30 October, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia (**poster**).
 2. Ljupco Mihajlov, Biljana Kovacevik, **Natalija Markova Ruzdik**, **2019**. Possibilities for utilization of heavy metal polluted soil. 1st Scientific Conference for Critical Environmental Issues of the Western Balkan Countries, 28-30 October, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia (**poster**).
 3. Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, **2019**. Assessment of agro-morphological variability in rice using multivariate analysis. Second International Meeting „Agriscience & Practice“, 12 April, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia (**poster**).
 4. Ljupco Mihajlov, Biljana Kovacevik, **Natalija Markova Ruzdik**, Vesna Zajkova Paneva, **2019**. Arsenic uptake and translocation in soybean plants in neutral soil environment. Second International Meeting „Agriscience & Practice“, 12 April, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia (**poster**).
 5. Nenad Petkovski, Ljupco Mihajlov, **Natalija Markova Ruzdik**, **2018**. *Genetic and environmental effects on the grain yield of spring barley varieties cultivated in the Republic of Macedonia*. First International Meeting „Agriscience & Practice“, 10-11 May, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia (**poster**).
 6. Mite Ilievski Biljana Atanasova, Dusan Spasov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Pavle Vuckov, **2018**. Protein profile of some genotypes of flax (*Linum usitatissimum* L.) in the Strumica region, Republic of Macedonia. First International Meeting „Agriscience & Practice“, 10-11 May, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia (**poster**).
 7. Kata Angelova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski **2018**. Examination on yield and some yield associated parameters in different rice genotypes. First International Meeting „Agriscience & Practice“, 10-11 May, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia (**poster**).
 8. Mite Ilievski, Ljupco Mihajlov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Pavle Vuckov, **2016**. Oil profile of some genotypes of flax (*Linum usitatissimum* L.) manufactured in the Strumica region, Republic of Macedonia. Nutricon 2016 - Food Quality & Safety, Health & Nutrition 2016, 01-02 December, Skopje, Republic of Macedonia (**poster**).
 9. Verica Ilieva, Kata Angelova, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, **Natalija Markova Ruzdik**, **2015**. *The influence of density and depth of sowing in the production of rice seedling on the initial plants growth*. Jubilee Scientific Conference with International Participation, 3-4 June, Karnobat, Republic of Bulgaria (**poster**).
 10. **Natalija Markova Ruzdik**, Darina Vulcheva, Dragomir Vulchev, Ljupco Mihajlov, Ilija Karov, Verica Ilieva, Biljana Balabanova, Mite Ilievski, **2015**. *Determination of some macro and micro elements in grain of winter barley genotypes*. Scientific Anniversary Conference, 19-20 May, Stara Zagora, Republic of Bulgaria (**poster**).

Објавени учебни помагала во е-библиотека за студентите на Земјоделски факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, за периодот од 2015 до 2019 година

1. Верица Илиева, Драгица Спасова, **Наталија Маркова Руждик**, **2018**. Ботаника – учебник, Земјоделски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, стр. 304, ISBN

- 978-608-244-535-9, (е-библиотека УГД, <http://e-lib.ugd.edu.mk/737>).
2. Верица Илиева, Драгица Спасова, Наталија Маркова Руждиќ, 2015. Ботаника – скрипта за студентите на Земјоделски факултет, стр. 164. Земјоделски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, (рецензирана скрипта, е-библиотека УГД, <http://e-lib.ugd.edu.mk/443>).
 3. Верица Илиева, Драгица Спасова, **Наталија Маркова Руждиќ, 2015.** Практикум по ботаника за студентите на Земјоделски факултет, стр. 60. Земјоделски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, (рецензиран практикум, е-библиотека УГД, <http://e-lib.ugd.edu.mk/439>).

Во периодот од 2015 година до денес, кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ има активно учество и во научно - истражувачки проекти. Во прилог се наведени научно – истражувачките проекти во кои д-р Наталија Маркова Руждиќ има дадено придонес за периодот од 2015 до 2019 година:

1. **2015 – 2016**, Mite Ilievski, Ljupco Mihajlov, Dragica Spasova, Risto Kukutanov, **Natalija Markova Ruzdik**, Pavle Vuckov. Opportunities for growing mixed crops in field plant production. Univeristy „Goce Delchev“ - Stip, Faculty of Agriculture – **учесник.**
2. **2014 – 2015**, Љупчо Михајлов, Илија Каров, Фиданка Тракова, **Наталија Маркова Руждиќ**, Васко Златковски. Процена на различни генотипови полјоделски култури во системот на органско земјоделско производство. Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Земјоделски факултет – **учесник.**
3. **2014 – 2016**, Verica Ilieva, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, **Natalija Markova Ruzdik**, Vasko Zlatkovski. *Collection, characterization and evaluation of domestic and introduced rice germ plasma.* Univeristy „Goce Delchev“ - Stip, Faculty of Agriculture – **учесник.**

Кратка евалуација на научно – истражувачката дејност на кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ, за периодот од 2015 до 2019 година (објавени научни трудови во меѓународни списани и списанија со фактор на влијание и учебни помагала)

Учебни помагала - универзитетски учебник:

1. Верица Илиева, Драгица Спасова, **Наталија Маркова Руждиќ, 2018:** Ботаника – учебник, Земјоделски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, стр. 304, ISBN 978-608-244-535-9, (е-библиотека УГД, <http://e-lib.ugd.edu.mk/737>).

Учебниот по ботаника има за цел да ги објасни различните аспекти на живот на растенијата. Во ова универзитетско учебно помагало, авторите даваат преглед на основните ботанички дисциплини: морфологија на растенијата, анатомија на растенијата, физиологија на растенијата и систематика на растенијата. Изборот на содржината на материјалот во овој учебник е направен според студиските програми на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Пристапот на овој учебник е задржан на анатомијата, морфологијата и систематиката на растенијата. Во делот за анатомијата и морфологијата, на современо ниво се изнесени основите за градбата и функцијата на растителната клетка, растителните ткива, како и морфологијата и анатомијата на растителните органи. Исто така, во овој дел се изнесени елементарните теоретски информации за размножувањето на растенијата. Во систематиката е даден преглед и основни карактеристики на главните групи на живи системи и местото на растенијата во системот на живите суштества, согласно современата филогенетска класификација на американскиот микробиолог Карл Воуз. Систематиката на царството растенија, со посебен осврт на избрани фамилии во рамките на највисокоорганизираните растенија, скриеносемените, прикажана е според истакнатиот руски ботаничар Тахтаджјан.

Рецензирана скрипта:

1. Верица Илиева, Драгица Спасова, **Наталија Маркова Руждиќ**, 2015. Ботаника – скрипта за студентите на Земјоделски факултет, стр. 164. Земјоделски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, (рецензирана скрипта, е-библиотека УГД, <http://e-lib.ugd.edu.mk/443>).

Рецензираната скрипта по ботаника е напишана на лесен, едноставен и разбирлив јазик за студентите на прв циклус на студии на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип. Материјата е концепирана во неколку подглавја и тоа: вовед, цитологија на растенијата, организација на растителната клетка, хистологија на растенијата, морфологија и анатомија на растителните органи, размножување на растенијата и систематика на растенијата. Во првото поглавје вовед, е дадено кратко воведување и запознавање со предметот и задачите на ботаниката, нејзиното значење, потеклото и еволуцијата на живите системи како и значењето на растенијата. Во делот цитологија на растенијата, се објаснети основните термини и дефиниции за клетката. Во овој дел авторите ја презентираат организацијата на неклеточните и клеточни форми, разликите помеѓу растителната и животинската клетка, како и големината и формата на растителната клетка. Посебно внимание е посветено на хемискиот состав на клетката односно на неорганските (вода и минерални материи) и органските (протеини, јаглехидрати, липиди и нуклеински киселини) соединенија. Третото поглавје ја обработува организација на растителната клетка. Во него детално и многу прегледно, авторите ја објаснуваат структурата и функцијата на органелите на растителната клетка. Понатаму во скриптата се обработуваат теми од хистологија на растенијата. Даден е опис за структурата и функцијата на меристемските (творни) и трајните (диферинцирани) ткива. Петтото поглавје ја обработува морфологија и анатомија на растителни органи. Во ова поглавје, авторите ја објаснуваат морфолошката и анатомската градба како на вегетативните така и на генеративните органи. Во делот, размножување на растенијата, се презентирани начините на бесполово размножување односно вегетативно размножување и размножување со спори, како и полово размножување на растенијата. Седмото поглавје е посветено на систематиката на растенијата. Во овој дел, авторите ја претставуваат таксономската припадност на растенијата во систематските категории. Посебен осврт и внимание е посветено на систематската припадност на вишите растенија.

Рецензиран практикум:

1. Верица Илиева, Драгица Спасова, **Наталија Маркова Руждиќ**, 2015. Практикум по ботаника за студентите на Земјоделски факултет, стр. 60. Земјоделски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, (рецензиран практикум, е-библиотека УГД, <http://e-lib.ugd.edu.mk/439>).

Практикумот е составен од четири подглавја: 1. Цитологија, 2. Хистологија; 3. Анатомија на вегетативни органи и 4. Систематика на виши растенија. Според наведените поглавја, концепирани се дванаесет лабораториски вежби. Во првото поглавје авторите даваат краток вовед за составните делови на микроскопот и ја објаснуваат постапката за правилно микроскопирање на готовите (трајни) и нативните препарати. Понатаму, даваат преглед на органелите карактеристични за растителната клетка. Од органелите на растителната клетка, како предмет на микроскопска анализа, се наведуваат пластидите (хлоропласти, хромопласти и леукопласти), хромозомите како и клеточниот сид. Во второто поглавје се обработуваат теми од растителната хистологија. Во него се опфатени меристемските ткива и тоа: врвното стеблено и кореново меристемско ткиво како и трајните (диференцирани) ткива. Од трајните ткива предмет на микроскопска анализа се: примарното покривно ткиво (епидермис), механичкото ткиво и спорводното ткиво со спроводните снопиња. Третото поглавје ја обработува анатомската градба на вегетативните

органи кај растенијата и тоа: примарната анатомска градба на корен, стебло и лист како и секундарна анатомска градба на стебло кај дикотилните растенија. Последното поглавје ги опфаќа практичните вежби од систематиката на вишите растенија. Практикумот по ботаника е наменет за студентите на прв циклус на студии на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Евалуација на научен труд (реден број 1)

1. Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Darina Vulcheva, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, 2019. Effect of harvest time of paddy on milled rice yield and broken kernels. *Agricultural Science and Technology*, 11(4), pp. 327-331. ISSN 2545-4455.

Целта на овој оригинален научен труд е да се утврди оптималното време на жетва кај оризот, односно оптималната содржина на влага во семето а истовремено да се постигне максимален принос од оваа значајна житна култура. Како материјал за испитување, користени се 14 италијански сорти на ориз, одгледувани во агро - еколошки услови во Кочани, Република Северна Македонија. Во текот на 2014 и 2015 година, од сите испитувани сорти на ориз одреден е приносот на зрно и процентот на скршени зрна, од три различни периоди на жетва. За анализа, од секоја сорта на ориз е земен примерок со содржина на влага помеѓу 20% - 22% (I варијанта), 18% - 20% (II варијанта) и 16% - 18% (III варијанта). Највисок процент на принос (65,23%) и највисок процент на скршени зрна (12,79%) е добиен од I варијанта, кога содржината на влага изнесува од 20% до 22%. Од останатите две варијанти, скоро идентични вредности се добиени за приносот на зрно (64,19% од I варијанта и 64,33% од II варијанта), но статистички значајни разлики се утврдени во процентот на скршени зрна од I и II варијанта. Од добиените резултати може да се заклучи дека оптималната содржина на влага во текот на жетвата, за добивање на максимален принос на зрно се движи од 18% до 20%. Од сите испитувани сорти, највисок принос и најмал процент за скршени зрна е добиен за сортите: *арсенал*, *спринт* и *мирко*.

Евалуација на научен труд (реден број 2)

2. Simona Corduta, Aurora Cobzac, Dorina Casoni, Mihaela Babea, Biljana Balabanova, **Natalija Markova Ruzdik**, 2019. Ultraviolet - visible (UV – VIS) spectroscopy and cluster analysis as a rapid tool for classification of medicinal plants. *Studia UBB Chemia*, LXIV(4), pp. 191-203. ISSN 0039-3215. (IF 0,275).

Во овој труд авторите ги презентираат најсоодветните и најадекватните методи за идентификација односно класификација на некои лековити растенија, кои имаат различно географско потекло. Ултравioletовата видлива спектроскопија (200 - 800 nm) во комбинација со кластер анализата, се предлагаат како најпогодни алатки за класификација на седумнаесет растенија кои припаѓаат на различни фамилии (фам. Fabaceae, фам. Asteraceae, фам. Apiaceae, фам. Lamiaceae, фам. Rosaceae, фам. Boraginaceae и фам. Scrophulariaceae) од различни географски области (Република Северна Македонија, Република Романија и Република Унгарија). Со примена на хиерархиската кластер анализа (hierarchical clustering analysis), поточно Ward's методот, се овозможува конструкција на дендрограми врз основа на одредени сличности или разлики помеѓу испитуваните примероци од растителен материјал.

Евалуација на научен труд (реден број 3)

3. Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, 2019. Assessment of agro-morphological variability in rice using multivariate analysis. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 17(1), pp. 79-85. ISSN 2545-4455.

Главен предмет на проучување во овој труд е утврдување односно проценка на варијабилноста на морфолошките својства кај четиринаесет сорти на ориз, користејќи

ги следниве статистички алатки: компонентната векторска анализа (principal component analysis), линеарната корелација (linear correlation) и кластер анализата (cluster analysis). Сите сорти на ориз, кои се предмет на анализирање имаат италијанско потекло и се одгледувани во 2014 и 2015 година во агро-еколошки услови во Кочани, Република Северна Македонија. Со цел да се утврди варијабилноста на својствата и да се процени уделот на анализираните својства во однос на вкупната варијабилност, применета е компонентна векторска анализа. Со оваа анализа се добиени три главни компоненти со гранична вредност на оптоварување поголема од 1, а кумулативниот процент на овие три главни компоненти изнесува 75,59% од вкупното варирање. Првата главна компонента учествува со 30,81% и е позитивно поврзана со следниве својства: маса на 1000 зрна, должина на метличка, маса на зрна од метличка и висина на растение. Втората главна компонента учествува со 25,08% од вкупното варирање и е во корелација со позитивните вредности на својствата: број на растенија на m^2 , висина на растение и должина на метличка. Третата главна компонента учествува со 19,71% од вкупното варирање и е позитивно поврзана со приносот на зрно и должината на метличката. Само сортите *улисе* и *сан андреа* покажаа позитивни вредности за сите три главни компоненти. Значајна позитивна корелација е потврдена помеѓу приносот на зрно и бројот на растенија на m^2 ($r = 0,185$). Од друга страна, бројот на растенија на m^2 покажа негативна поврзаност со масата на зрна од метличка ($r = 0,593$). Исто така, значајна негативна корелација е утврдена помеѓу бројот на зрна од метличка и масата на 1000 зрна ($r = -0,752$). Со кластер анализата се издвоени две главни кластер групи со подгрупи. Резултатите од овој тип на истражување, укажуваат на постоење на варијабилност во проучуваните сорти, која варијабилност може да им помогне на селекционерите, во процес на селекција на оризот за постигнување на повисок принос.

Евалуација на научен труд (реден број 4)

- Ivo Mitrushev, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, 2018. Influence of the seed size and variety on the seedling vigour and germinability in three varieties of soft wheat seed. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(2), pp. 51-56. ISSN 2545-4455.

Целта на ова истражување е да се утврди влијанието на големината на зрното и сортата врз 'ртивноста кај пченицата (*Triticum aestivum* L.). Како експериментални фактори се вклучени три фракции според големината на семето ($>3mm$, 2-3mm и $<2mm$) и три сорти мека пченица (*радика*, *амазон 150* и *победа*). Семето е произведено за комерцијални цели, од категоријата сертифицирано семе од прва генерација (C1), во 2018 година. Лабораториските испитувања се спроведени во лабораторијата "Унилаб", на Земјоделскиот факултет во Штип. Лабораторијата е акредитирана согласно стандардот МКС EN ISO/IEC 17025:2006 за повеќе методи, меѓу кои и методите за испитување на квалитет на семе од земјоделски растенија. Сортата *амазон 150* имаше најмала енергија на 'ртење (87,75%), но најголема вкупна 'ртност (94,33%). Спротивно на сората *амазон 150*, *победа* имаше најголема енергија на 'ртење (92,08%), но најмала вкупна 'ртност (93,25%). Семето од првата и средната фракција ($>3mm$ и 2-3mm) покажа значајно повисок процент на вкупна 'ртност во однос на семето од третата фракција ($<2mm$). Со примена на анализа на варијанса (ANOVA), се покажа дека најголемо влијание врз вкупната 'ртност има големината на семето, додека сортата како фактор не покажа значајно влијание врз вкупната 'ртност.

Евалуација на научен труд (реден број 5)

- Mite Ilievski, Biljana Atanasova, Dusan Spasov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Pavle Vuckov, 2018. Protein profile of some genotypes of flax (*Linum usitatissimum* L.) in the Strumica region, Republic of Macedonia. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(2), pp. 17-23. ISSN 2545-4455.

Во трудот со реден број 5 е даден преглед за протеинскиот профил кај некои генотипови лен, произведени во струмичкиот регион. Во периодот на две производни години (2014 и 2015 година) се извршени испитувања на пет сорти на лен, во однос на содржината на протеини во семето. Експериментот е поставен во рандомизиран блок систем, со три повторувања за секоја сорта. Во текот на вегетацијата е употребувана стандардна агротехника за производство на лен. Анализата за содржината на протеини во семето од лен е спроведена во Лабораторијата „Унилаб“, која е во склоп на Катедрата за заштита на растенијата и животната средина, на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип. Содржината на протеини во семето од лен е детерминирана со Келдал методата (Standard, ISO 20483:2006). Резултатите се статистички обработени со анализа на варијанса, а разликите се тестирани со LSD тестот. Содржината на протеини во семето кај испитуваните сорти се движи од 26,9% до 29,4%. Сите сорти на лен имаат висока содржина на протеини во семето. Но, сортите *белинка* и *велушина* се карактеризираат со највисока просечна содржина на протеини во семето (29,3% и 28,5%, соодветно). Овие сорти се препорачуваат како перспективни сорти во прехранбената индустрија, бидејќи се со највисока содржина на протеини во семето.

Евалуација на научен труд (реден број 6)

6. Kata Angelova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, 2018. Examination on yield and some yield associated parameters in different rice genotypes. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(1), pp. 21-25. ISSN 2545-4455.

Целта на овој оригинален научен труд е да се испита приносот на зрно и некои компоненти на принос кај различни сорти на ориз одгледувани во Кочани, Република Северна Македонија. Девет генотипови на ориз (*прима риска*, *78/12-3-1*, *79/22-2*, *роналдо*, *ониче*, *опале*, *глориа*, *пато* и *сан андреа*) се употребени како материјал за анализа. Сите генотипови имаат италијанско потекло, со исклучок на сортите *прима риска* и двете перспективни селекциски линии, *78/12-3-1* и *79/22-2*, кои имаат македонско потекло. Експерименталните опити се поставени во текот на 2014 и 2015 година, на опитните површини во Кочани. Секој генотип е поставен на опитни површини од 5 m², во три повторувања, во рандомизиран блок систем. Во текот на двете години од истражувањата, анализирани се следниве својства: принос на зрно, како и некои важни компоненти на приносот: висина на растение, должина на метличка, маса на 1000 зрна и број на растенија на m². Примената на анализа на варијанса (ANOVA) овозможи да се одреди влијанието на генотипот, годината како и нивната интеракција врз приносот на зрно. Најголемо влијание врз приносот на зрно има генотипот, но и условите на надворешната средина (годината) силно влијаат врз приносот на зрно. Просечната вредност за принос на зрно за сите тестирани генотипови, за периодот на испитување е 6 100 kg/ha.

Евалуација на научен труд (реден број 7)

7. Nenad Petkovski, Ljupco Mihajlov, **Natalija Markova Ruzdik**, 2018. Genetic and environmental effect on the grain yield of spring barley varieties cultivated in the Republic of Macedonia. *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 16(1), pp. 97-102. ISSN 2545-4455.

Предмет на истражување во овој труд е влијанието на генетскиот потенцијал на сортата и условите на надворешната средина врз приносот на зрно кај некои пролетни форми на јачмен, одгледувани во Пробиштип, Република Северна Македонија. За овој експеримент користени се пет пролетни форми на јачмен (*македо*, *ханаду*, *џозефин*, *гладус* и *скарлет*). *Македо* е македонска сорта, а останатите сорти на јачмен имаат потекло од Франција и Унгарија. Експериментот е поставен во две последователни години (2013 и 2014 година),

во рандомизиран блок систем, во три повторувања. Истражувањата се направени со цел да се утврди дали сортата, надворешните услови или нивната интеракција е главниот фактор на влијание (η) врз приносот на зрно. Со резултатите се покажа дека и покрај тоа што приносот на зрно зависи од климатските услови, сепак, главен фактор кој има силно влијание врз приносот е сортата. Влијанието на сортата врз формирањето на приносот е над 98%. И во двете експериментални години, највисок принос е добиен од сортата *македо* (6 844 kg/ha), а веднаш по неа следува *ханаду* со 6 638 kg/ha. Сортата *македо*, исто така, има и најголем број на класови на m^2 и најголем број на зрна во клас.

Евалуација на научен труд (реден број 8)

- Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, Biljana Kovacevik, 2017. Genetic variability for yield and some yield-related traits in rice (*Oryza sativa* L.). *Journal of Agriculture and Plant Sciences*, 15(1/2), pp. 75-80. ISSN 2545-4455.

Во трудот со реден број 8 е евалуирана генетската варијабилност кај четиринаесет италијански сорти на ориз (*арсенал*, *нембо*, *роналдо*, *галлилео*, *спринт*, *улисе*, *кристалино*, *мирко*, *сфера*, *глориа*, *пато*, *црешо*, *васко* и *сан андреа*) во однос на приносот на зрно и некои позначајни компоненти на приносот (број на метлички на $1m^2$, висина на стебло, должина на метличка, број на зрна во метличка, маса на зрна по метличка и маса на 1000 зрна). Опитот е поставен во 2014 и 2015 година, во агроколошки услови на Кочани, Република Северна Македонија. Фенотипскиот коефициент на варијабилност е повисок од генотипскиот коефициент на варијабилност за сите анализирани својства. Највисоки вредности за истите се добиени за број на зрна по метличка (GCV=48,51%; PCV=55,02%) и висина на растение (GCV=46,23%; PCV=48,85%). Висока херитабилност во поширока смисла е пресметана за висина на растение (89,57%), број на зрна по метличка (77,74%), должина на метличка (77,64 %) и број на метлички на $1 m^2$ (59,44%). Висока херитабилност во комбинација со високо генетско подобрување (genetic advance) е регистрирана за број на метлички на $1 m^2$, број на зрна по метличка и должина на метличка, што го потенцира значењето на овие својства за селекцијата и подобрувањето на генетската основа на оризот. Приносот на зрно покажа позитивна, но не сигнификантна корелација со број на метлички на $1 m^2$, должина на метличка, број на зрна по метличка и тежина на зрна по метличка.

Евалуација на научен труд (реден број 9)

- Mite Ilievski, Ljupco Mihajlov, Dragica Spasova, Verica Ilieva, **Natalija Markova Ruzdik**, Pavle Vuckov, 2017. Oil profile of some genotypes of flax (*Linum usitatissimum* L.) manufactured in the Strumica region, Republic of Macedonia. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 19, pp. 82-85. ISSN 1857- 8489.

Главната цел на истражување во овој труд е одредување на содржината на масло во семето од пет генотипови лен, одгледувани во 2014 и 2015 година, во Струмичкиот регион. За овој опит користени се 5 генотипови лен (*велушина*, *деферин*, *белан*, *белинка* и *викинг*), во три повторувања а во текот на вегетацијата се применети основните и неопходни агротехнички мерки. Содржината на масло во семето од лен е детерминирана со помош на Soxhlet метод во Лабораторијата „Унилаб“, која е составен дел на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип. Со примена на LSD тестот се покажа дека постојат статистички значајни разлики во тестираните генотипови во однос на содржината на масло. Содржината на масло кај сите пет испитувани генотипови се движи од 18,9% до 33,8%. Генотипот *велушина* е користен како стандардна сорта, но во овие испитување се покажа дека останатите четири сорти имаат повисока содржина на масло во споредба со стандардната сорта. Највисока содржина на масло е добиена кај *белинка* (30,9%) и *белан* (30,8%). Воедно овие сорти се сметаат како доста перспективни во производството на масло.

Евалуација на научен труд (реден број 10)

10. **Natalija Markova Ruzdik**, Ljupco Mihajlov, Verica Ilieva, Sonja Ivanovska, Darina Vulcheva, Biljana Balabanova, Mite Ilievski, 2016. Determination of some macro and micro elements in grain of winter barley genotypes. *Agricultural Science and Technology*, 8(1), pp. 51-57. ISSN 1313-8820.

Во овој оригинален научен труд, авторите даваат преглед за содржината на некои поважни макро и микро елементи во зрното од различни сорти на јачмен, но и поврзаноста на овие елементи со приносот на зрно. Полските ексерименти се поставени во две години (2012/2013 и 2013/2014) на опитни површини во Овче Поле и Струмица. Вкупно 21 генотип на есенски форми јачмен се користени како материјал за анализа од кои 5 се македонски, а останатите имаат странско потекло. Користен е рандомиризиран блок систем со три повторувања а во текот на вегетацијата е применета стандардна агротехника. Микробранов систем на дигестија е применет за деструкција на органскиот матрикс и утврдување на содржината на натриум, магнезиум, фосфор, калциум, железо, бакар и цинк. Содржината на елементите е детерминирана со примена на масена спектрометрија со индуктивно спрегната плазма. Лабораториските анализи се спроведени во Лабораторијата „Унилаб“, која е составен дел на Катедрата за заштита на растенијата и животната средина, на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“- Штип. Во двете локации (Овче Поле и Струмица) кај сортите утврдена е сигнификантна разлика во содржината на макро и микро елементите. Генерално, испитуваните генотипови на јачмен се сиромашни со макро и микро елементи и во двете локации. Не се покажа сигнификантна корелација помеѓу испитуваните макро и микро елементи со приносот на зрно.

Евалуација на научен труд (реден број 11)

11. Pavle Vuckov, Mite Ilievski, Dragica Spasova, Ljupco Mihajlov, **Natalija Markova Ruzdik**, 2016. Production properties of flax (*Linum usitatissimum* L.) cultivated in Strumica region, Republic of Macedonia. *Agricultural Science and Technology*, 8(4), pp. 280-282. ISSN 1314-412X.

Во трудот со реден број 11 се евалуирани продуктивните својства кај пет различни генотипови лен, одгледувани во агроколошки услови во Струмичкиот регион. Полските ексерименти се реализирани во текот на две години (2014 и 2015 година) на производните опитни површини на Унисервис, Земјоделски факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“. За ова истражувањето, како материјал за работа се употребени 5 генотипови лен, од кои 4 се домашни (*велушина*, *деферин*, *белан* и *белинка*). Сортата *викинг* има потекло од Франција. Користен е рандомизиран блок систем, во три повторувања за секој генотип. Со LSD тестот е докажано дека бројот на чушки по растение статистички се разликува кај сите анализирани генотипови во двете години од ексериментот. Најголем број на чушки по растение и во двете години има генотипот *велушина*, со просечна вредност од 129. Највисок принос по единица површина, независно од годината на испитување е забележано кај *деферин* (745 kg/ha), додека најмал е добиен кај *белинка* (495 kg/ha).

Евалуација на научен труд (реден број 12)

12. Verica Ilieva, Ilija Karov, Ljupco Mihajlov, Mite Ilievski, **Natalija Markova Ruzdik**, Vasko Zlatkovski, 2016. Influence of lodging of rice during vegetation on rice milling yield and quality. *Yearbook „Goce Delchev“ University Stip, Faculty of Agriculture*, XIV, pp. 49-59. ISSN 1409-987X.

Во овој оригинален научен труд се анализирани приносот и квалитетот на белиот ориз кај сортата *сан андреа*, во зависност од моментот на полегнување на оризот за време на вегетацијата. Ефектот на полегнувањето е утврден преку анализа на резултатите добиени од репрезентативни примероци на арпа ожнеана од посев кај кој полегнувањето

е регистрирано за време на метличење и цветање на растенијата и од посев кај кој полегнувањето е регистрирано подоцна, за време на зреењето на оризот. Како контрола се користени резултатите добиени од репрезентативни примероци од посевот кај кој немаше полегнување. Експерименталниот материјал е произведен во Кочанскиот регион, на експериментална површина на Институтот за ориз при Земјоделскиот факултет на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, во текот на 2014 и 2015 година. Добиените резултати покажуваат дека полегнувањето на оризот има значајно влијание на рандманот на бел ориз, како и на процентот на цели, скршени, кредасти и неолупени зрна. Намалувањето на рандманот на бел ориз во однос на контролата во просек за двете години се движи од 3,98% кај варијантата со подоцно полегнување, до 12,26% кај варијантата со пораното полегнување на посевот. Процентот на цели зрна во однос на контролата е намален просечно од двете години на испитување за 36,98% при пораното полегнување и за 13,26% при подоцното полегнување. Раното полегнување влијае значително повеќе и на зголемувањето на процентот на скршени зрна и тоа дури за 78,03% повеќе во споредба со контролата и за 40,36% повеќе во споредба со подоцното полегнување. При полегнувањето за време на метличење и цветање, процентот на кредасти зрна е зголемен за близу три пати во однос на контролата. Во однос на контролата, за три пати е зголемен и процентот на неолупени зрна во белиот ориз добиен од варијантата со пораното полегнување на оризот. При подоцното полегнување на оризот процентот на неолупени зрна во однос на контролата е зголемен за 21,43%.

Евалуација на научен труд (реден број 13)

13. Violeta Ivanova Petropulos, Sasa Mitrev, Trajce Stafilov, **Natalija Markova Ruzdik**, Erich Leitner, Ernst Lankmayr, Barbara Siegmund, 2015. Characterization of traditional Macedonian edible oils by their fatty acids composition and their volatile compounds. *Food Research International*, 77(3), pp. 506-514. ISSN 0963-9969 (**IF 2,818**).

Предмет на истражување во трудот со реден број 13 е составот на масните киселини и на некои испарливи соединенија кај одбрани растителни видови (сончоглед, тиква, лен, маслодајна репка и сусам), кои се употребуваат како масла за јадење во Република Северна Македонија. Составот на масните киселини е одреден со GC-FID анализа. α -линоленската киселина (C18:3) е главна незаситена масна киселина во маслото добиено од лен (56,2% од вкупните масни киселини). Од друга страна пак, во маслото од сусам и маслото од маслодајна репка, најмногу е присутна олеинската киселина (C18:1) (43,0% и 65,3% од вкупните масни киселини, соодветно). Со највисок процент од вкупните масни киселини, во маслото добиено од сончоглед и тиква е линолната киселина (C18:2) (59,2% и 59,5% соодветно). Испарливите компоненти се детерминирани со хроматографија со масена спектрометрија (GC – MS). Највисок процент на аделхиди е добиено во маслото од маслодајната репка (76,8%) а потоа во маслото од сусам (25,0%). Терпените најмногу се застапени во сончогледовото масло и маслото добиено од тиква.

Стручно – апликативна и организационо - развојна дејност

Кандидатката доц. д-р Наталија Маркова Руждик учествува во стручно - апликативната и организационо - развојната дејност на Универзитетот како член на следниве Универзитетски, факултетски органи и комисији и Владини тела од 2015 до 2019 година:

2019 година

- Одлука за универзитетска уписна комисија за прв циклус на студии (одлука бр. 1302-123/8 од 12.06.2019 година),
- Одлука за факултетска комисија за избор на Ректор на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип (одлука бр. 1302-121/5 од 07.06.2019 година).

2018 година

- Одлука за универзитетска уписна комисија за прв циклус на студии (одлука бр. 1302-157/6 од 29.05.2018 година),
- Одлука за универзитетска комисија за попис на основни средства и ситен инвентар на Земјоделски факултет, наставен центар Струмица (одлука бр. 0201-1091/22 од 28.12.2018 година),
- Решение за формирање потсекторска постојана група за уредување на земјоделски пазари со семенски и саден материјал за земјоделски растенија (решение бр. 26-289/2 од 20.08.2018 година).

2017 година

- Одлука за факултетска комисија за ментори на генерација на прв циклус на студии, наставен центар Прилеп, Земјоделски факултет (одлука бр. 1302-162/8 од 07.09.2017 година).

2016 година

- Решение за акредитација на ментор на студенти на втор циклус на студии на Земјоделски факултет (решение бр. 0801-788/20 од 13.10.2016 година).

2015 година

- Одлука за универзитетска уписна комисија за прв циклус на студии (одлука бр. 1302-150/5 од 01.07.2015 година).

Кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ активно е вклучена во работата на Лабораторијата „Унилаб“ при Катедрата за заштита на растенијата и животната средина на Земјоделскиот факултет, во Одделот за контрола на семе и саден материјал, при спроведување на лабораториски анализи за испитување на квалитет на семе, како и во изготвувањето на наоди поврзани со квалитет на семенскиот материјал.

Д-р Наталија Маркова Руждиќ во периодот од 2015 до 2019 година има рецензирано четири трудови, кои се објавени во списанието *Journal of Agriculture and Plant Sciences* (три трудови во 2019 година и еден труд во 2018 година).

Освен научни трудови, кандидатката има дадено придонес и во резензирањето на учебното помагало со наслов: „Практикум по агроекологија“ од авторите доц. д-р Фиданка Трајкова, проф. д-р Лилјана Колева Гудева и проф. д-р Љупчо Михајлов (одлука бр. 1302-227/6 од 13.12.2017 година).

Д-р Наталија Маркова Руждиќ е член на организациониот одбор на првото, второто и третото меѓународно научно – стручно соопревање „Агро - наука и Пракса“ и член на уредувачкиот одбор на „1st Scientific Conference for Critical Environmental Issues of the Western Balkan Countries, 2019“.

Во однос на стручно – апликативната и организационо развојната дејност, кандидатката д-р Наталија Маркова Руждиќ, во периодот од 2015 до 2019 година, активно учествувала на семинари, конференции и обуки:

- 12.04.2019 година - сертификат за учество на „2nd International Meeting Agriscience & Practice (APS 2019)“, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia;
- 10 – 11.05.2018 година - сертификат за учество на „1st International Meeting Agriscience & Practice (APS 2019)“, Faculty of Agriculture, „Goce Delcev“ University, Stip, Republic of North Macedonia;
- 3 – 4.06.2015 година – сертификат за учество на јубилејна (90 години) научна конференција со меѓународно учество: “Sustainable development of agriculture – a

- priority modern agricultural science” and training course of hybridization in cereal crops, Институт за Земјоделие, Карнобат, Република Бугарија;
- 9 – 20.05.2015 година – сертификат за учество на јубилејна (20 години) научна конференција со меѓународно учество, Стара Загора, Тракиски Универзитет, Република Бугарија.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на детално извршениот преглед на поднесената документација од кандидатката за биографските податоци, наставно – образовната, научно – истражувачката и апликативната дејност, рецензенската комисија констатира дека доцент д-р Наталија Маркова Руждиќ има високи наставни, научни, стручни и професионални достигнувања и покажува темелна посветеност во извршувањето на работните и професионални активности.

Во периодот од 2015 до 2019 година д-р Наталија Маркова Руждиќ има постигнато одлични резултати. Пред се станува збор за млад научен соработник, кој зад себе остава бројни оригинални научни публикации, учество во научно – истражувачки проекти и електронски изданија на учебни помагала.

Согласно Законот за високо образование, Правилникот за критериуми и постапката за избор на наставно – научни, наставни и соработнички звања на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип и распишаниот конкурс, доц. д-р Наталија Маркова Руждиќ во целост ги исполнува сите услови за биде избрана во звање **вонреден професор во наставно – научната област Генетика и селекција на растителното производство** на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

Имајќи ги предвид сите факти што се наведени во овој извештај, како и освоените бодови од нејзините активности од наставно - образовната, научно -истражувачката и стручно - апликативната дејност, рецензентската комисија му предлага на Наставно - научниот совет на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип да ја избере доцент д-р Наталија Маркова Руждиќ во звање **вонреден професор во наставно - научната област Генетика и селекција на растителното производство**.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Љупчо Михајлов, редовен професор, претседател, с.р;
Проф. д-р Верица Илиева, редовен професор, член, с.р;
Проф. д-р Драгица Спасова, редовен професор, член, с.р.

ТАБЕЛА НА АКТИВНОСТИ КОИ СЕ БОДУВААТ ПРИ ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ
(бодување во табелата согласно Правилникот за посебни услови и постапка за
избор во наставно – научни, наставно – стручни, научни, наставни и соработнички
звања на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, Универзитетски гласник бр. 43 од
септември 2019 година)

Р. бр.	Наставно-образовна дејност	Поени				
		Во земјата		Во странство		Вкупно
		број	поени	број	поени	
1	Избор во звање доцент	1	30	/		30
	ВКУПНО					30
Р. бр.	Научноистражувачка дејност и стручно уметнички активности	Поени				
		Во земјата		Во странство		Вкупно
		број	поени	број	поени	
1	Научен труд објавен во списание со ИФ (прв автор, втор автор, останати) останати: научен труд со реден бр. 2 и 13			2	5	10
2	Научен труд објавен во меѓународно научно списание (прв автор, втор, останати) прв автор: научен труд со реден бр. 10 втор автор: научен труд со реден бр. 1, 3, 8 останати: научен труд со реден бр. 4, 5, 6, 7, 9, 11			1 3 6	9 6 3	9 18 18 9+18+18= 45
3	Труд со оригинални научни резултати, објавени во зборник од трудови на научен собир научен труд со реден бр. 12	1	2			2
4	Учество на научен собир со реферат (постер/усно), концерт во земјава и во странство ПОСТЕР: (во земјата реден бр. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8) (во странство реден бр. 9, 10)	8	1	2	1,5	11
5	Учесник во научен проект (максимум во три проекти)	3	2			6

6	Член на уредувачки одбор на научно списание (СЦИ/ЦА/останати)	1	4			4
7	Член на организациски или научен одбор на научен собир, фестивал	3	1			3
8	Рецензент на научен труд (СЦИ/ЦА/останати)					
	СЦИ – 4 труда	4	2			8
	Останати – 1 труд	1	1			1
						8 + 1 = 9
	ВКУПНО					90
Р. бр.	Стручно апликативна дејност и организационо развојна дејност	Поени				Вкупно
		Во земјата		Во странство		
		број	поени	број	поени	
1	Книга/учебник	1	10			10
2	Член на универзитетски или владини тела	1	5			5
3	Член на факултетски орган, комисија	5	2			10
4	Класен раководител, согласно со Кредит – трансфер системот – ЕКТС (за четири години)	1	4			4
	ВКУПНО					29
	ВКУПНО БОДОВИ ОД СИТЕ ОБЛАСТИ					149

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ СО НАСЛОВ „СОЦИЈАЛНА ЕКОНОМИЈА (ИЗБРАНИ ТЕМИ)
- ПРАКТИКУМ” ОД АВТОРИТЕ ДОЦ. Д-Р ДУШКО ЈОШЕСКИ И
ВОН. ПРОФ. Д-Р АЛЕКСАНДРА ЖЕЖОВА, ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И
БИЗНИС ЛОГИСТИКА, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката бр. **2102-34/10** од **218-та** редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика одржана на ден **22.1.2020** година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

1. д-р Мичо Апостолов, вонреден професор на Факултет за Туризам и Бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев”-Штип
2. д-р Зоран Темелков, вонреден професор на Факултет за Туризам и Бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев”-Штип

за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис **„СОЦИЈАЛНА ЕКОНОМИЈА (ИЗБРАНИ ТЕМИ)-ПРАКТИКУМ”** од **доц. д-р Душко Јошески и вон. проф. д-р Александра Жежова** наменет за студентите од прв циклус на студии при Факултетот за туризам и бизнис логистика на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

По прегледот на ракописот Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика го поднесува следниот

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот:

Ракописот **„Социјална економија (избрани теми)-практикум“** е наменет за студентите на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, на насоките на кои се слуша предметот Социјална економија, односно на насоките Бизнис администрација и Бизнис логистика како избран предмет во I семестар со фонд на часови 2+1+1. Овој ракопис, покрај теоретските, нуди и практични базични знаења по предметот Социјална економија и е наменет за предавањата на студентите како основна литература.

Податоци за обемот ракописот:

Целиот материјал е поделен во 4 тематски поглавја на 45 страници. Трудот е пишуван во А4 формат со нормален проред, употребен е фонт Arial и со големина на буквите 11. Ракописот е подготвен според пропишаната Наставна програма и барањата кои се поставуваат пред студентите од прв циклус студии и е подготвен за да даде основни сознанија за предметот Социјална економија.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов:

Според нашите сознанија, ваков е-практикум, по обем и содржина, која што одговара на предвидената наставна програма по предметот Социјална економија на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет Гоце Делчев-Штип не е објавена.

Краток опис на содржината:

Во **Првиот дел** се објаснува моделот Coate-Loury (1993). Ова е модел на афирмативна акција т.е. на позитивна дискриминација. Овој модел има најпрво дискриминирачки еквилибриум : *Дискриминирачки еквилибриум* е ситуација кога работодавачите веруваат дека работниците од една група се помалку квалификувани од работниците од другата

група. Бидејќи дистрибуцијата на трошоци е идентична меѓу групите, тоа значи дека верувањата на работодавачите ќе предизвикаат една група помалку да инвестира од друга. Правилото на работодавачот е дека: повисок стандард на квалификации на групата ќе доведе до понизок праг на вработување. Понатаму втората ситуација е *Патронизирачки еквилибриум* каде што : работодавачите одговараат на афирмативната акција со тоа што ги намалуваат стандардите за B (неквалификуваните работници), и ги зголемуваат за W (квалификуваните работници). Овој модел докажува и дека: мала субвенција не може да го елиминира стереотипот против работниците B , бидејќи штом престане да се дава стереотипите на работниците по процесот за прилагодување се враќаат назад, каде што биле во оригиналниот еквилибриум. Сосема спротивно пак е ефектот на голема субвенција за работниците.

Во вториот дел една теорија на невработеност е објасната со т.н. search equilibrium. Имено моделот на трговци со кокосови ореви на Питер Дајмонд 1982 е претставен во вој дел. Новата-Кејнзијанска школа моделот на кокосови трговци на Дајмонд го земале како доказ за *координациски неуспех* кој ги објаснува рецесиите (невработеноста) преку неуспехот на фирмите и другите поставувачи на цени да се координираат. Не постои механизам кој ќе обезбеди дека за индивидуа по индивидуа ќе има трговска размена, или во просек да го предвиди времето на тргување. Грешките се особено присутни во траекторијата надвор од рамнотежа. Во модерна економија секогаш ќе има неискористени можности за трговија и производство. Во теорија кога Валразијански аукционер организира трговија не постојат нереализирани трговски можности. Кога има многу нереализирани трговски можности, многу владини политики ќе влијаат на степенот до кој се реализираат овие можности преку влијанието врз индивидуалните одлуки за производство и трговските поттикнувачи. Политиките се насочени на две работи : мали промени во steady-state еквилибриум за да се намали(отстрани) ефектот на екстерналии ,и големи промени во економијата кога таа се нашла до долгорочен неефикасен еквилибриум.

Во третиот дел Дискриминаторски плати, врз основа на статус, помеѓу традиционално ориентираните, Стохастични трговци и производители на кокосови ореви-е објаснет моделот на George Akerlof (1985). Во овој модел на дискриминација преферираниот тип на труд е обележан со W , а непреферираниот труд е обележан со B . Во овој модел постои економска дискриминација имено: Постои табу спрема потрошувачката на кокосови ореви собрани од сопствената фирма. Фирмите исто така се многу традиционални: фирмите кои го прекршуваат социјалниот обичај на островот со вработување на мажи или жени во различна пропорција од другите фирми ќе бидат отфрлени одбивани од одредени традиционални фирми (некои фирми кои се согласуваат со традиционалните обичаи нема да тргуваат со други фирми кои се оддалечиле од традицијата!). Во овој еквилибриум мажите и жените за разлика од претходниот дел примаат различни плати. По однос на платите: платите на тип 2 работниците во дискриминирачки еквилибриум се помали од платите во недискриминирачки еквилибриум, бидејќи бројот на субститути на единици на трудова ефикасност пораснал во тип работните места (сега сите жени работат тип 2 работни места и тип 2 мажите), бројот на комплементарни единици на трудова ефикасност во тип 1 работните места опаднал, и времето потребно да се продаде производот се зголеми Исто така моделот објаснува дека фирмите го бираат δ - коефициентот на дискриминација, така што влезот на иноваторот на пазарот е непрофитабилен.

Во четвртиот дел е објаснет Моделот на зашоштување на Шапиро и Стиглиц (1984). Ова е модел кој ги објаснува ефикасните плати. Овој модел ја објаснува недоброволната невработеност (involuntary unemployment): Под недоброволна невработеност се подразбира ситуација каде невработен работник би работел и за плата пониска од пазарната плата која ја прима работник со исто ниво на вештини кој е вработен, но сепак не добива никакви понуди за работа или пак не му стигнува никаква понуда за работа. Замислуваме ситуација каде работниците ја добиваат пазарната плата и нема невработеност. Во оваа ситуација најлошото сценарио за работникот е да биде отпуштен/а и повторно примен/а на работа.

Значи нема казнување за недоволно вложување напор (забошотување). За работниците да не забошотуваат, фирмите плаќаат плати повисоки од пазарната плата. Затоа загубата на работното место ќе претставува казна сега. Ако една фирма плаќа на пазарната цена под претпоставка и останатите ќе ја следат. Во овој случај мотивот да не се забошотува исчезнува.

Невработеноста се јавува бидејќи платите се над рамнотежната пазарна плата.

ЗАКЛУЧОК

Од досега наведеното, Комисијата во горенаведениот состав констатира дека ракописот „Социјална економија (избрани теми)-практикум“, поднесен од авторите доц. д-р Душко Јошески и вон. проф. д-р Александра Жежова е наменет за студентите запишани на прв циклус на студии на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, на насоките Бизнис администрација и Бизнис логистика на кои се слуша предметот Социјална економија како избран предмет во I семестар. Практикумот е конципиран по однапред утврдени наставен план и програма.

Рецензентската комисија има чест и задоволство да му предложи на Наставно научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика да го прифати како позитивен извештајот за ракописот „Социјална економија (избрани теми)-практикум“ од авторите доц. д-р Душко Јошески и вон. проф. д-р Александра Жежова и да овозможи тој да се користи во наставата по предметот Социјална економија како практикум.

Рецензенти

Д-р Мичо Апостолов, вонреден професор,
Факултет за туризам и бизнис логистика,
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р
Д-р Зоран Темелков, вонреден професор,
Факултет за туризам и бизнис логистика,
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ СО „ПРАКТИКУМ ПО МЕЃУНАРОДЕН ТУРИЗАМ”
ОД ВОН. ПРОФ. Д-Р ЦАНЕ КОТЕСКИ,
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката бр. 2102-34/11 од 218 редовна седница на Наставно-научниот совет на факултетот за Туризам и бизнис логистика одржана на ден 22.1.2020 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

1. Д-р Никола В. Димитров, редовен професор, Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“- Штип.
2. Д-р Златко Јаковлев, редовен професор, Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“- Штип.

за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „**ПРАКТИКУМ ПО МЕЃУНАРОДЕН ТУРИЗАМ**” од **вон. проф. д-р Цане Котески**, наменет за студентите од прв циклус на студии при факултетот за Туризам и бизнис логистика - Гевгелија на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

По прегледот на ракописот Комисијата до Наставно-научниот совет на факултетот за Туризам и бизнис логистика - Гевгелија го поднесува следниот

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Ракописот „Практикум по меѓународен туризам“, од предметот Меѓународен туризам, се изучува во прв циклус, петти семестар, трета година на Факултетот за Туризам и бизнис логистика – Гевгелија, предметот е задолжителен на насоката туризам и со неделен на часови од 3+2+2, и избран на насоката ГИ (Гастрономија и исхрана) со неделен фонд на часови од 2+1+1.

Приложениот ракопис е во согласност со наставната програма од насоката Туризам и ја опфаќа наставната материја за студиската програма по Туризам и ГИ (гастрономија и исхрана) на факултетот за Туризам и бизнис логистика – Гевгелија.

Податоци за обемот на ракописот: ракописот е напишан на 118 страници, број на прилози на карти изнесува 65, 50 табели и 215 референци, практикумот е напишан на стандарден македонски јазик во А4 формат, нормален проред, фонт Arial, со македонска поддршка и големина на буквите 11.

Се состои од дванаесет вежби, при што секоја вежба е во согласност со наставната програма по предметот меѓународен туризам, обемот по содржина ги задоволува критериумите според бројот на часови и според одредбите од

Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, но и за сите студенти од останати факултети на кои се изучува предметот Меѓународен туризам.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: досега во нашата земја е објавен ваков ракопис на ФТУ, Охрид, Универзитет Св. Климент Охридски – Битола, но на нашиот Универзитет и факултет сеуште не е објавен ваков ракопис практикум по „Меѓународен туризам“, за полесно изведување на часовите по настава и за полесно подготвување на материјалот за испит од страна на студентите, постои потреба за објавување на поднесениот ракопис.

Краток опис на содржината: Ракописот започнува со вовед во кој е даден краток осврт на значењето на меѓународниот туризам, посочена е предвидената основна и дополнителна литература како и преглед на содржините кои се обработени во рамките на практикумот.

Во вежба бр.1 е опфатен материјалот за: Проектни задачи: - правила за изработка и предлог теми.

Во вежба бр.2 се разгледува материјалот за: Меѓународниот туриза во подрегионот на северна Европа, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународен туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионалните карактеристики, главните трендови и рамнотежата на меѓународниот туризам, Главните дестинации, Велика Британија, Ирска, Данска, Норвешка, Финска и Шведска.

Во вежба бр.3 се разгледува материјалот за: Меѓународниот туризам во подрегионот на западна Европа, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународен туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионалните карактеристики, главните трендови и рамнотежата на меѓународниот туризам, Главните дестинации, Франција, Германија, Австрија, Холандија и Швајцарија.

Во вежба бр.4 се посветува внимание на материјалот за: Меѓународниот туризам во подрегионот на јужна / медитеранска Европа, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународен туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионалните карактеристики, главните трендови и рамнотежата на меѓународниот туризам, Салдо на расходи (биланс) од меѓународниот туризам, Главни дестинации, Шпанија, Италија, Турција, Грција и Португалија.

Во вежба бр.5 е опфатен материјалот за: Меѓународниот туризам во централниот и источниот Европски подрегион, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународниот туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионални карактеристики, главни трендови и рамнотежа на меѓународниот туризам, Главни дестинации, Русија, Полска, Унгарија, Украина и Чешка Република.

Во вежба бр.6 се обработува: Меѓународниот туризам во американскиот регион, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународен туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионалните карактеристики, главните трендови и рамнотежата на меѓународниот туризам, Главните дестинации, САД, Мексико, Канада, Бразил, Доминанска република, Аргентина, Перу, Пуерто Рико, Колумбија, Коста Рика и Панама.

Во вежба бр.7 се обработува материјалот за: Меѓународниот туризам во Азија и Пацифичкиот регион, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународен туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионалните карактеристики, главните трендови и рамнотежата на меѓународниот туризам, Главни дестинации, Кина, Тајланд, Малезија, Хонг Конг (Кина), Јапонија, Јужна Кореја, Макао (Кина), Индија, Сингапур, Индонезија и Австралија.

Во вежба бр.8 се разгледува: Меѓународниот туризам во регионот на Африка, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународен туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионални карактеристики, главните трендови и рамнотежата на меѓународниот туризам, Главните дестинации, Мароко, Јужна Африка (ЈАР) и Тунис.

Во вежба бр.9 е опфатен материјалот за: Меѓународниот туризам во регионот на среден исток, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународниот туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам, Регионални карактеристики, главни трендови и рамнотежа на меѓународниот туризам, Главни дестинации, Саудиска Арабија, Обединети Арапски Емирати и Египет,

Во вежба бр.10 се посветува внимание на: Меѓународниот туризам во 10 - те водечки туристички дестинации во светот, Меѓународни туристички пристигнувања, Приходи од меѓународен туризам, Приходи од еден турист, Трошоци за меѓународен туризам и Салдо на расходи (биланс), Меѓународниот туризам до 2030 г., долгорочни прогнози

како значителен потенцијал за понатамошен развој и Добри практики за македонскиот туризам, Пристигнувања на туристи по земји и Пристигнувања на туристи по години.

Во вежба бр.11 се изведува: Презентација на проектните активности.

Вежба бр.12 е: Слободна вежба

ЗАКЛУЧОК

Приложениот ракопис во целост ги задоволува критериумите и условите за издавање практикум според Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип.

Со оглед на изложеното, на Наставно-научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип со задоволство му препорачуваме **ракописот „Практикум по Меѓународен туризам“ од авторот Вон. проф. д-р Цане Котески да биде издаден како ПРАКТИКУМ.**

Рецензенти

Д-р Никола В. Димитров, редовен проф.

Д-р Златко Јаковлев, редовен проф.

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ СО НАСЛОВ „РЕВИЗИЈА (теоретски и практични аспекти)“
(УЧЕБНИК) ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ЈАНКА ДИМИТРОВА, ЕКОНОМСКИ
ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, како и Одлука бр. 1202-39/8 од 184-тата редовна седница на Наставно - научниот совет на Економскиот факултет, одржана на 7.2.2020 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- д-р Оливера Ѓоргиева - Трајковска, вонреден професор, Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
- д-р Лилјана Конеска, редовен професор, Економски факултет, Европски Универзитет Скопје,

за изготвување на извештај - рецензија на приложениот ракопис со наслов „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“ од авторот вонреден професор д-р Јанка Димитрова, наменет за студентите од прв циклусна студии при Економскиот факултет на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно - научниот совет на Економскиот факултет го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот

Учебникот „РЕВИЗИЈА – теоретски и практични аспекти“ од проф. д-р Јанка Димитрова претставува континуирана заложба на авторот да ја оформи потребната литература од областа на ревизијата за студентите кои се соочуваат со проучување на прашања од оваа современа проблематика. Учебникот е подготвен за потребите на студентите од студиските програми: Сметководство и ревизија, Финанси, Бизнис економија и Менаџмент и претприемништво, на Економскиот факултет во Штип и таа ги содржи сите предвидени содржини што се опфатени во предметната програма Ревизија, застапена во трета академска година (VI семестар, во зависност од насоката), со неделен фонд на часови 6 (2+2+2).

Значење на предметот кој се обработува во ракописот

Основна цел на ракописот е да им понуди на студентите да се здобијат со знаења во врска со значењето, улогата и организацијата на ревизијата како научна дисциплина. Преку изучување на материјата, студентите ќе се запознаат со меѓународните стандарди за ревизија и кодексот на етика, значајни во развивање на аналитичка способност од страна на идните ревизори при оценка на вистинитоста и точноста на информациите презентирани во финансиските извештаи кои ги подготвува и објавува менаџментот на ентитетите кои се предмет на ревизија, како и детектирање на евентуалните злоупотреби и измами.

Материјалот опфатен во овој ракопис обработува теми кои на студентите им обезбедуваат знаења и познавања за: теоретско методолошките аспекти на ревизијата и за практичниот пристап при спроведување на ревизијата.

Податоци за обем на ракописот.

Проблематиката што е предмет на обработка е претставена во текст од вкупно 372 страници, од кои на 362 страници е претставен основниот текст, на 10 страници се сместени 150 релевантни библиографски единици, од монографски единици, периодични списанија, статии и интернет страници, во најголем дел странска литература што ги покрива подрачјата што се третираани во трудот. Наведените 64 фусноти му даваат посебна поткрепа на овој труд. Текстот во трудот е поткрепен со 19 илустрации и 18 табеларни прегледи. Трудот е пишуван во А4 формат со нормален проред, употребен е фонд Agiel, големина на буквите 11. Обемот на трудот и неговата содржина ги задоволува критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов

Трудот е напишан на оригинален начин и во него е опфатена комплексноста на проблематиката од областа на ревизијата. Ипокрај тоа што во нашата земја постои мал број и опфат на јавно презентирани литература од оваа област, сепак проблематиката разработена со оваа методологија и во овој обем е неопходна за студентите на Економскиот факултет и за студентите кои ги изучуваат сродните економски проблематики и други дисциплини. Може да се каже дека трудот претставува научен материјал со висок квалитет, кој може да се примени за стекнување на широки знаења од доменот на ревизијата, за студентите, за ентитетите (деловните субјекти) чии финансиски извештаи согласно законската регулатива треба да се ревидираат, за друштвата за ревизија, за постојните и идните ревизори и за пошироката јавност. Во таа смисла, учебникот претставува едукативен пишан стручен труд кој обработува ваква проблематика кај нас, приспособен на потребите за образование и едукација во областа на економските науки. Затоа сметаме дека овој учебник е особено значаен, како од теоретски, така и од практичен аспект за актуелните и идните професионалци кои се занимаваат со конкретната проблематика.

Краток опис на содржината

Имајќи ги предвид очекуваните трендови за развој на ревизорската професија и ревизијата како научна дисциплина, материјата на овој високошколски учебник е композиран во два дела, и тоа:

- **Прв дел** - Општ теоретски осврт за ревизијата и
- **Втор дел** – Спроведување на процесот на ревизијата, во кои се обработени и теоретските но и практичните аспекти на ревизијата како научна и апликативна дисциплина.

Првиот дел е со наслов **ОПШТ ТЕОРЕТСКИ ОСВРТ ЗА РЕВИЗИЈАТА** и во него се опфатени 6 тематски поглавја: *Поглавје 1.* – Теоретско – концептуална рамка на ревизијата, *Поглавје 2.* - Ревизорската професија во Република Северна Македонија, *Поглавје 3.* – Кодекс на етика на професионалните сметководители, *Поглавје 4.* – Меѓународни стандарди за ревизија и контрола на квалитет, *Поглавје 5.* – Одговорноста на ревизорите за спречување и откривање на измами во финансиските извештаи и *Поглавје 6.* – Улогата на професионалниот скептицизам во ревизијата на финансиските извештаи и неговата соодветна примена

Вториот дел е со наслов **СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА РЕВИЗИЈАТА** и во него се опфатени 9 тематски поглавја: *Поглавје 1.* – Фази во процесот на ревизијата, *Поглавје 2.* - Прифаќање/ Продолжување и планирање на ревизорски ангажман, *Поглавје 3.* – Анализирање и оценка на системот за интерна контрола, *Поглавје 4.* – Фундаментални концепти во ревизијата, *Поглавје 5.* – Методологија за примена на

независни тестови во ревизијата, *Поглавје 6.* – Користење на метод на примерок во ревизијата, *Поглавје 7.* – Работни документи, *Поглавје 8.* –Завршување на ревизијата и издавање извештај на независниот ревизор и видови ревизорско мислење за финасиските извештаи и *Поглавје 9.* – Теоретски основи и потреби од алоцирање на информациите од ревидираните финансиски извештаи

Пред да ги истакнеме нашите оценки за трудот, како и предлогот, најнапред во скратена форма ќе ја презентираме неговата содржина.

Во *првото поглавје* од учебникот се запознаваме со историскиот аспект и развој на ревизорската професија како и организација на ревизорската фела во Република Македонија. Развојот на ревизорската професија е тесно поврзан со развојот на сметководството. Постојат записи што укажуваат дека уште пред четири илјади години пред нашата ера, кај древните цивилизации на Блискиот Исток постоело чување на записите за организираното управување и работење, што се однесувале на трошоците, даноците и приходите. Ревизијата во Р. Македонија е пропишана согласно Законот за трговски друштва и е задолжителна за големите и средните трговци, финансиските институции, друштвата чии финансиски извештаи котираат на берза, како и друштвата кои подготвуваат консолидирани финансиски извештаи. Класификацијата на ревизорите и видовите ревизорски услуги е извршена со цел да се осознаат сите аспекти на ревизорската професија чија основна цел е да издаде компетентно ревизорско мислење за вистинитоста и објективноста на финансиските информации презентирани во ревидираните финансиски извештаи. Токму затоа авторот ги презентира и класифицира сите видови ревизија (според предметот на испитување, според органот кој ја спроведува, според подрачјето кое се испитува), сите видови ревизори (екстерни, интерни, државни и судски) и сите видови ревизорски услуги (атестирачки и неатестирачки).

Второто поглавје од првиот дел е посветено на ревизорската Професија во Република Северна Македонија, преку претставување на Институционалната и законската рамка и како и контролните механизми за унапредување и надзор на ревизорската професија.

Кодексот на етика на професионалните сметководители е разработен во *третото поглавје*. Овде се опфатени трите дела односно: Дел А - Општа примена на кодексот, Дел Б - Професионални сметководители во јавната практика и Дел В - Професионални сметководители во деловното работење, каде што посебен акцент е ставен на принципите кои треба да ги почитува професионалниот сметководител: интегритет, објективност, независност и стручност и професионална компетентност и должно внимание.

Поглавје 4. е посветено на Меѓународни стандарди за ревизија и контрола на квалитет. Меѓународните стандарди за ревизија (МСР) треба да се применат при ревизија на историски финансиски информации. МСР се напишани во контекст на ревизија на финансиски извештаи извршена од страна на независниот ревизор. Тие треба да се адаптираат на посебните случаи кога се користат за ревизија на други финансиски информации.

Меѓународните стандарди за контрола на квалитет (МСКК) се напишани за да можат да се применат во фирмите за сите нивни услуги кои потпаѓаат под Стандарди на Одборот за меѓународни стандарди за ревизија и уверување (ОМСРУ) за ангажмани. Овластувањето на МСКК се дадени во воведот на МСКК.

Меѓународни стандарди за ангажмани за проверка (МСАП) треба да се применат при проверка на историските финансиски информации.

Меѓународни стандарди за ангажмани за уверување (МСАУ) треба да применат во ангажмани за уверување каде предмет на ангажманот не се ревизија или проверка на историски финансиски информации.

Меѓународни стандарди за поврзани услуги (МСПУ) треба да се применат на

ангажман на компилација, ангажман за извршување на договорени постапки и останати ангажмани за поврзани услуги кои се специфицирани од Одборот за меѓународни стандарди за ревизија и уверување (ОМСРУ).

Одговорноста на ревизорите за спречување и откривање на измами во финансиските извештаи е голема поради јазот во очекувањата ревизорот да ги открие сите пропусти, грешки проневери и измами и кражби. Токму затоа во **Поглавје 5.** е направен осврт на карактеристиките на измамата и видови на измами кои предизвикуваат погрешни прикажувања во финансиските извештаи и е потенцирана одговорноста на оние кои се одговорни за управувањето и на менаџментот како и одговорност на ревизорот за откривање на материјално погрешно прикажување коешто е резултат на измама

Поглавје 6. е со наслов Улогата на професионалниот скептицизам во ревизијата на финансиските извештаи и неговата соодветна примена. Овде е направено поимно определување и перспективи и соодветна примена на професионалниот скептицизам. Идентификувани се заканите и потенцијалните можности за унапредување на примената на професионалниот скептицизам на ниво на поединечен ревизор, на ниво на тим на ангажман, на ниво на ревизорска фирма односно на ниво на ревизорска професија.

Содржината на 9-те тематски поглавјата од вториот дел на овој учебник со наслов **СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА РЕВИЗИЈАТА** ја презентираме подолу.

Во **Поглавје 1.** – Фази во процесот на ревизијата, идентификувани се клучните фази од процесот на ревизијата како:

- прифаќање, планирање и креирање на ревизорски пристап
- спроведување на аналитички постапки и тестови на поединости на салда и трансакции,
- спроведување на аналитички постапки и тестови на поединости на салда и трансакции (суштински постапки) и
- комплетирање на ревизијата и публикување на ревизорскиот извештај

Даден пример на писмо за ревизорско ангажирање и договор за вршење на ревизија и се наведува можноста од ангажирање на компетентни експерти од соодветна област и посочување на истите во ревизорскиот извештај.

Самиот насловот на **Поглавје 2.** - Прифаќање / Продолжување и планирање на ревизорски ангажман, укажува дека за да се прифати или продолжи еден ревизорски ангажман треба да се идентификуваат значајните ризици со кои може да се соочи ревизорот во фазите на спроведување на ревизијата, и затоа истата треба прецизно да се планира за да се обезбеди достатен и соодветен ревизорски доказ кој ќе биде основа за ревизорското мислење.

Од воспоставените интерни контроли кај ентитетот кој е предмет на ревизија, во голема мера зависат ревизорските постапки при спроведувањето на ревизорскиот ангажман. Токму затоа ревизорот врши проценка на сметководствениот систем, организациските и сметководствените контролни системи како и проценка на контролното опкружување и истото е опфатено во **Поглавје 3.** – Анализирање и оценка на системот за интерна контрола,

Во **Поглавје 4.** – Фундаментални концепти во ревизијата, Авторот д-р Јанка Димитрова, истакнува дека за спроведување на брза, ефикасна и ефективна ревизија на финансиските извештаи на деловните ентитети во голема мера е условено од разбирањето и имплементирањето на трите фундаментални концепти на ревизијата: концептот на материјалност – значјност, концептот на ревизорски ризик и концептот на ревизорски доказ. Утврденото ниво на материјалност-значјност и ревизорскиот ризик влијаат врз

видот и обемот на ревизорските активности кои ќе бидат превземани за обезбедување на релевантни докази врз основа на кои ревизорот ќе го аргументира своето мислење во извештајот за извршената ревизија. Од правилното комбинирање и имплементирање на фундаменталните концепти зависи квалитетот на спроведената ревизија.

Според Комитетот за Меѓународни сметководствени стандарди, во Рамката за изготвување и презентација на финансиските извештаи **“Информацијата е материјално значајна доколку нејзиното изоставање или погрешно прикажување може да влијае врз економските одлуки на корисниците донесени врз основа на финансиските извештаи”**. Значајноста зависи од големината на ставката или грешката, проценета во околностите типични за нејзиното изоставање или погрешно прикажување. Значајноста повеќе претставува праг или точка на пресек, отколку примарна квалитативна карактеристика, којашто информацијата мора да ја поседува како корисна.

Трите фундаментални концепти во ревизијата - материјалноста, ревизорскиот ризик и ревизорскиот доказ, во трудот се обработени според редоследот по кој ревизорот пристапува при нивното разгледување, утврдување и прибавување при вршењето на ревизијата. Имено ревизорот најпрвин го утврдува степенот (нивото) на материјалноста (значајноста), потоа следува оценката на ревизорскиот ризик, за на крајот, врз основа на акумулираните сознанија, со поголем степен на сигурност да го определи квантитетот и квалитетот на потребните ревизорски докази.

При поединечното расветлување на клучните аспекти на трите фундаментални концепти во ревизијата, авторот индиректно ја прикажува и нивната корелативна поврзаност. Постои обратно пропорционален однос помеѓу материјалноста и ревизорскиот ризик, кој ревизорот секогаш го има во предвид при определувањето на природата, временскиот распоред и обемот на ревизорските постапки при прибавувањето на достатен и соодветен ревизорски доказ.

Без оглед на можните модалитети кои ревизорот ги има на располагање во комбинирањето на ефектите од трите фундаментални концепти на ревизијата, пожелно е неговата приоритетна цел, во овој чекор од процесот на ревизијата, да биде фокусирана на изборот на оптимална комбинација што подразбира најмал ревизорски ризик, најмали материјално значајни пропусти во презентирањето на податоците и задоволителен (во квантитативна и квалитативна смисла) обем на релевантен доказен материјал. Притоа посебно е истакнато дека нетреба да се изгуби од предвид фактот дека ревизорот, имајќи ги во предвид спецификите на дејноста во која работи секој клиент, ќе изврши поединечно анализирање на концептот на материјалност, ревизорскиот ризик и ревизорскиот доказ за да го утврди оптималното ниво на истите, за да се изрази најсоодветно мислење за финансиските извештаи.

На методологијата за примена на независни тестови во ревизијата авторот го посветил **нетото поглавје во учебникот**. За да се прибере доволно компетентен и релевантен доказен материјал за оформување и изразување на објективно, независно и аргументирано мислење, ревизорот користи бројни постапки кои во основа се сведуваат на тестови на ревизија. Селектирањето на тестовите за ревизија се смета за последен и најкритичен чекор од ревизијата со кој се заокружува планот и програмата за конкретен ревизорски ангажман. Тестовите за ревизија се спроведуваат напоредно со другите постапки за селектирање на примерокот, за дефинирање на видот на тестирањето и за екстраполирањето на резултатите од тестирањето на целата популација на документи.

Врз основа на своето професионално расудување, ревизорот одлучува како ќе го собере потребниот доказ за да се докаже одредено тврдење. МРС не содржат конкретни постапки за постигнување на оваа цел, туку само ги определуваат видовите на тестови коишто можат да се применат при собирањето на потребниот доказ. Видовите докази и постапките за нивно добивање можат да се класифицираат соодветно со намерата за која што доказот се собира. Во тој поглед, постапките за собирање на ревизорски докази се делат на две главни групи, и тоа:

1. Тестови на контрола и
2. Независни (суштински) тестови или постапки кои што со цел за што по целосно претставување авторот ги разработил во детали и од сите аспекти.

Во **Поглавје 6.** – Користење на метод на примерок во ревизијата, авторот истакнува дека доволноста на доказите претставува количина докази која е потребна за ревизорот да добие разумно уверување дека ревидираниот систем за внатрешна контрола не содржи значајни слабости. Ревизорската професија прифаќа дека апсолутна сигурност не може да се постигне. При повеќето ревизии потребното ниво на уверување се добива од повеќе ревизорски процедури, вклучувајќи ги оценката на контролите и изборот и испитувањето на примероци.

Ревизорските тестови може да се прават со различни техники и ревизорот може да ги примени таквите тестови на сите податоци (100% тестирање). Ова може да одземе многу време и да чини многу. Како алтернатива ревизорот може да донесе заклучоци за сите податоци преку тестирање на репрезентативни примероци избрани од податоците. Оваа процедура се нарекува „земање на ревизорски примероци“.

За секоја ревизорска постапка, ревизорот составува работни документи кои ги архивира во перманентно и тековно досие. Работните документи и докази треба да бидат уредно и професионално подготвени бидејќи тие се основа за продолжување на ревизорскиот ангажман а и за презентирање на контролорите на квалитет. Токму на овој сегмент од ревизијата е посветено **Поглавје 7.** – Работни документи,

Во **Поглавје 8.** –Завршување на ревизијата и издавање извештај на независниот ревизор и видови ревизорско мислење за финасиските извештаи, д-р Димитрова истакнува дека ревизорот треба да ги провери и процени заклучоците извлечени од добиениот ревизорски доказ, како основа за изразување на мислење за финансиските извештаи. Оваа проверка и проценка вклучува разгледување на тоа дали финансиските извештаи се изготвени во согласност со прифатливата рамка за финансиско известување, без оглед дали тоа се Меѓународните сметководствени стандарди (МСС) или важечките национални стандарди или практика. Исто така, може да биде неопходно да се разгледа дали финансиските извештаи се придржуваат кон одредбите по статутот.

Ревизорскиот извештај треба да содржи јасно изразено писмено мислење за финансиските извештаи како целина да ги содржи сите пропишани елементи (наслов; име на корисникот; почетен или воведен пасус; идентификација на финансиските извештаи подложни на ревизија; изјава за одговорноста на менаџментот на ентитетот и за одговорноста на ревизорот; пасус за делокруг; пасус со мислење кое изразува мислење за финансиските извештаи; датум на извештајот; адреса на ревизорот; ипотпис на ревизорот). Степен на воедначеност на формата и содржината на ревизорскиот извештај е пожелен поради тоа што му олеснува на корисникот да го разбере извештајот и да се идентификуваат невообичаени околности и нивна појава. Овде авторот ги обработил сите видови ревизорско мислење (безусловно – безрезервно мислење, мислење со нагласување на одредено прашање, мислење со резерва, негативно мислење и воздржување од давање мислење), при што е даден практичен пример на сите видови мислење.

Поглавје 9. е посветено на Теоретските основи и потреби од алоцирање на информациите од ревидираните финансиски извештаи. Финансиските извештаи мора да се во согласност со сите применливи МСФИ и интерпретации. Финансиското известување треба да обезбеди корисни информации за сегашните и потенцијалните инвеститори, доверителите и за другите корисници, потребни за донесување на рационални одлуки за

инвестирање, кредитирање или слични одлуки. Информациите треба да бидат разбирливи за тие што имаат прифатливо разбирање на деловните и на економските активности и кои сакаат да ги проучат информациите со прифатлива анализа.

Авторот нагласува дека надворешните корисници немаат можност за добивање на целосни информации за работењето на деловните субјекти. Тие се потпираат на финансиските извештаи. Токму затоа, во финансиските извештаи треба да се обелоденат сите информации кои се корисни за донесување одлуки за инвестирање и кредитирање бидејќи корисниците на финансиските извештаи ги користат нив за да донесат некоја одлука. Инвеститорите се првите и најчувствителните корисници, затоа што тие се главни носители на ризик и ако финансиските извештаи ги задоволуваат нивните интереси, значи дека тие ќе бидат соодветни и за другите корисници.

Финансиските извештаи не можат да ги обезбедат сите информации потребни за донесување одлуки. Тие се однесуваат на минатото, а одлуките на иднината. Тие обезбедуваат само ограничен износ на нефинансиски информации. Сепак, финансиските извештаи од општ вид содржат информации кои се заеднички за сите корисници. Корисниците на финансиски извештаи ги вклучуваат постојните и потенцијалните вложувачи, вработените, работодавателите, добавувачите и другите доверители, купувачите, владата и нејзините агенции и јавноста, со еден збор наречени стеикхолдери. Тие ги користат финансиските извештаи со цел да задоволат некои од своите различни потреби за информации. Овде д-р Димитрова ги презентирала сите корисници на ревидираните финансиски извештаи и интересот и потребата од информациите кои ги содржат финансиските извештаи.

ЗАКЛУЧОК

Учебникот **РЕВИЗИЈА (теоретски и практични аспекти)** од професор д-р Јанка Димитрова е систематски и логички подреден на современ начин. Во двата дела (тематски целини) се прикажани карактеристиките, значењето и актуелноста на ревизијата како важна научна дисциплина. Материјата е презентирана со јасен, студиозен, стручно методолошки пристап и низ бројни практични примери. Поради ваквиот стил и модел на презентираниот материјал студентите ќе можат без тешкотија да ја совладаат оваа материја. Трудот е поткрепен со бројни документарни табеларни прегледи и графикони, како основа на анализите, истражувањата и констатациите по клучните прашања содржани во трудот. Тие истотака претставуваат аргументација и одговор на бројните прашања за улогата, значењето и перспективата на ревизијата како научна дисциплина.

Трудот заслужува внимание поради неговата актуелност и методолошки пристап во истражувањето, кој може да се оцени како интегрален, целисходен и исцрпен според широчината на опфатот на спроведените истражувања и информации. Сметаме дека овој труд ќе предизвика голем интерес кај нашата јавност, ќе им овозможи на студентите од економските и сродни научни дисциплини да се стекнат со потребните знаења за оваа област, а ќе даде придонес и во научната и стручната јавност и затоа со големо задоволство препорачуваме да биде објавен.

Врз основа на изнесеното, имаме особена чест на Научно - наставниот совет на Економскиот факултет во Штип да му предложиме овој учебник со наслов „РЕВИЗИЈА (теоретски и практични аспекти)“ од професор д-р Јанка Димитрова да го одобри за издавање.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Д-р Оливера Ѓоргиева - Трајковска – вонреден професор
Д-р Лилјана Конеска – редовен професор

П Р Е Г Л Е Д
на наслови на теми за изработка на магистерски и специјалистички трудови
одобрени од наставно - научниот совет на единицата

Билтен 2.3.2020 година.

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ		
1.	<i>Наслов на тема</i>	Семантичките улоги на именските групи во функција на предлошки објект
	<i>Одлука бр.</i>	1902-45/19 од 12.2.2020 г.
	<i>Ментор</i>	Проф. д-р Виолета Николовска
	<i>Кандидат</i>	Станка Коцева
2.	<i>Наслов на тема</i>	Усвојување на говорниот чин извинување од македонските изучувачи на германскиот јазик
	<i>Одлука бр.</i>	1902-45/14 од 12.2.2020 г.
	<i>Ментор</i>	Проф. д-р Билјана Ивановска
	<i>Кандидат</i>	Стефан Трајчев
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИНИС ЛОГИСТИКА		
3.	<i>Наслов на тема</i>	Процес на перманентно подобрување на деловните активности во туризмот со примена на контролинг
	<i>Одлука бр.</i>	2102-346/9 од 13.11.2019 г.
	<i>Ментор</i>	Проф. д-р Златко Јаковлев
	<i>Кандидат</i>	Марија Станојкова